

Rákóczi Hírlevél

Cum Deo pro Patria et Libertate

2008 december

negyedik megjelenés

ASZTALOS MIKLÓS

II. RÁKÓCZI FERENC ÉS KORA

Az út fölfelé
1703-1707

ELSŐ FEJEZET

A katonai és a külpolitikai helyzet

Az 1640-es években egy Morvaországból vallásáért kiüldözött protestáns lelkész csodálatos égi jelenéseket kezdett látni. Látomásait 1657-ben ki is adta s azokban megjövendölte az Ausztria-ház bukását s dicsőséget jövendölt a Rákóczi-háznak. Drabicius Miklós jóskönyve nagy népszerűsége tett szert. A második kiadást a híres Comenius Ámos rendezte sajtó alá s egy példányt az amsterdami kiadó XIV. Lajosnak is megküldött. Drabicius életével fizette meg vakmerő látomásait, az eperjesi vértörvényszék előbb kezét, majd fejét vágatta le. De könyvének népszerűsége nem múlt el, hisz Bercsényi még 1712-ben is hivatkozgatott rá. Rákóczi szabadságharcának is akadt ilyen prófétája. A mátyusföldi Tallós község molnárja, Koncz Márton, aki sokat olvasgatta a Bibliát, megtelt víziókkal s amikor Rákóczi kibontotta zászlóit, bibliás jóslatokkal és áhítatos extázissal hirdette az ámulva hallgató népnek a Habsburgok bukását s jövendölt Rákóczi királyságáról.

A félévszázad távoli közében fellépő, szebb nemzeti jövendőt hirdető két népproféta egyaránt a Rákóczi-házban látta a magyar nemzet megmentőjét. Közhangulat volt ez s a látnokok extátikus lelkesedése áthatotta a magyar nemzet legszélesebb rétegeit, kezdve a jobbágyok különböző anyanyelvű nagy rétegétől, a nemességen keresztül a nemzeti érzésükben megmaradt főurakig. A lelki alap tehát megvolt nemcsak a nemzeti felkelésre, hanem Rákóczi vezérségének elfogadására is akkor, amikor Rákóczi maroknyi csapatával 1703 június 16-án a vereckei hágón át benyomult Magyarországra, hogy délben már magyar földön, a Bereg megyei Szentpéteri és Zavadka közt pihenje ki csapatával az út fáradalmait. A fiatal és a lelkesedés tüzétől áthatott Rákóczit is megragadhatta a háza dicsőségét próféciálól Drabicius, mert utóbb többször feljegyezte, hogy hivatást végzett a magyar nemzettel szemben. "Az Ur engem eszközül használja" írja Emlékiratában "hogy fölébressze a magyarok keblében a szabadság szerelmét, mely a rossznak megszokásától már-már hűlni kezdett". "Az isteni gondviselés elküldött a puszta hazába" írja utóbb "hogy fegyverre és szabadságra kiáltó szózat legyek. És meghallá e szózatot az ország minden népe. A nemes szivek lánggra lobbantak a szabadság nevére és siettek fegyvert fogni annak visszanyerésére."

Rákóczi vállalkozása, amelybe valósággal a sors kényszerítette be s amelynek közelebbi katonai tervével még a megindulás pillanatában sem lehetett Rákóczi tisztában, hisz a megindulást is tőle független külső körülmények provokálták ki, a magyar történelem legcsodálatosabb eseménysorozatát indította el. Olyan nemzeti jellegű szabadságharc bontakozott ki belőle, amely már nem szorítkozott egyetlen társadalmi rétegre, csak nincstelenekre, vagy a nemesi nemzetre, hanem, amelyben a magyar történelemben először harcolt közös célért, közös lelkesedéssel a nemzet minden társadalmi rétege, a joggal bíró és a jogtalan, a vagyonos és a nincstelen egyaránt. Amint Rákóczi családi hagyományai alapján valóságos testi inkarnációja lett a magyar nemzeti törekvéseknek, úgy lett az ő személye az első élő összekötő kapocs a nemesi nemzet és a jogtalan nép között. S mivel az ő személye volt a lelkekben élő alap és közreműködők közötti kapocs, a magyarság 1703 és 1711 közötti nyolc éves szabadságharca mindég Rákóczi legszemélyesebb munkája és eredménye maradt.

Valóban a gondviselés nyilatkozott meg személyében s ha a szabadságharcot befejező béke Rákóczi egyéni pályáját ketté is törte, de mégis az nyújtotta az alapot ahhoz, hogy a magyarság alkotmányos keretek között foghasson hozzá kimerült erőinek regenerálásához.

A Rákóczi-féle szabadságharc történetének eseményei három síkon mozogtak. Mint szabadságharcnak, természetesen a harctéri és a katonai események voltak a legelhatározóbb jelentőségű momentumai. Mint olyan mozgalomnak, amely részben külföldi ösztönzésre is indult meg s amely állandóan kereste a külföldi támogatást, második fontos eseménysora a külpolitika síkján folyt le. Mivel azonban az egész mozgalom katonai, anyagi és politikai erőforrásai végül is benn az országban gyökereztek, nagy fontosságuk van azoknak az eseményeknek is, amelyek a belső közéletben, közállapotokban, belpolitikában zajlottak le. Bár ez a három síkon folyó eseménytömeg végül mégis csak egyetlen eseményegység volt s minden esemény erősen befolyt a más síkon folyó eseményekre is, ha nem akarunk egyszerű napról-napra haladó kronologikus felsorolást adni, mégis két részben kell előadnunk a három sík eseménysorát. Előbb meg fogjuk ismerni a szabadságharc katonai történetét s vele párhuzamosan tisztába jövünk a diplomáciai történetével is, majd külön fejezetben ismertetjük meg a belpolitika eseménysorozatát.

A Rákóczi-szabadságharcot az 1707-es esztendő határozottan elkülöníthető két részre osztja. Az első négy év az állandó felfelé törés időszaka volt, míg az 1707 után következő évek már a lassú elernyedés, legyöngülés esztendei voltak. Könyvünknek ebben a részében mind a három említett síkon lefolyt eseményeket a felfelé törekvés idejéből, a csúcsig való eljutásig fogjuk elmondani.

*

Rákóczi vállalkozása vakmerő volt. Anyagi eszköze nem volt. A francia király eddigi anyagi támogatása nem jelentett többet személyes kiadásainak fedezésénél. Lekötötte ugyan javait Potoczkijánál és Visnyoveczkij hercegnél, hogy annak fejében bizonyos lengyel katonai segítséget kapjon, de ez sem volt több, mint ígélet. Bercsényi még útban volt messze északon és nem lehetett tudni, hogy minő eredménnyel fog megtérni. Az a seregnek nevezett jobbagycsoport, amely Klimiecz faluban csatlakozott hozzá, nem ismerte a katonai fegyelmet és regulát s fel sem volt tisztességesen fegyverezve. Emellett a felkelés követendő taktikájával és haditervével a legkevésbé sem volt tisztában. Újdonsült csapatában egyetlen képzett tiszt sem volt, altisztekről nem is beszélve. Önmagának sem voltak komoly katonai tapasztalatai, mert csak gyermekkori emlékekből, a két hetes Rajna-melletti táborozásból és a császári tisztekkel való régebbi összeköttetéseinek beszélgetésfoszlányaiból állt minden katonai ismerete. Természettudományos érdeklődése folytán szerzett ugyan a legutóbbi években bizonyos hadmérnöki gyakorlatot, de ez nem lehetett elegendő ahhoz, hogy a hadszervezés és hadvezetés reávarakozó feladatait rá lehetett volna arra bízni. Rákóczi zsenialitására vall, hogy ennek ellenére kitűnő és körültekintő hadszervezőnek s éleslátású hadvezetőnek is bizonyult s csak az volt a tragikuma az egész szabadságharc folyamán, hogy önbizalomhiánya és zárkózottsága miatt gyakran kiengedte a döntést a kezéből s nagyrészt ennek volt köszönhető, hogy döntő csatát soha nem tudott kivívni és hogy vereségeinek, mint azt Markó Árpád kitűnően megállapította, soha sem ő volt az oka.

Rákóczinak nem volt ugyan kész haditerve, mintahogy saját leendő seregeinek létszámát sem tudhatta s nem ismerhette a vele szembekerülendő ellenség erejét sem. Mindazonáltal már a mozgalom kezdetén kialakult benne egy elgondolás: eszerint első sorban Munkácsot akarta megszerezni, Munkács volt ugyanis Rákóczi keletfelvidéki uradalmainak a központja s az erős vár mindenképpen alkalmas lett volna egy nagyobb szabású hadművelet támpontjának. Azután el akarta érni az osztrák határt, hogy valahol Bécs körül egyesüljön az akkor még diadalmasan előnyomuló Miksa Emánuel bajor választófejedelem seregével.

Ennek az elgondolásnak megfelelően már június 24-én Munkács alá vonult s az volt a terve, hogy valahogy hatalmába keríti a várat. Mivel Rákóczi úgy tudta, hogy Károlyi dolhai győzelme után az udvar a felkelést elintézettnak tartotta s a Montecuccoli-ezredet is kiindította Felső-Magyarországból Olaszországba, nem számított arra, hogy császáriakkal fog találkozni. Számítása azonban nem vált be, mert az említett császári vasas-ezred visszafordult s Rákóczit Munkács alatt meglepte. Rákóczi egy kisebb összeütközés után először fegyvertelen embereit távolította el, majd a fegyveresekkel maga is visszavonult újra a hegyek közé a már ismert, Rákóczi birtokában levő Zavadka nevű faluba.

A munkácsi csetepaté után híre támadt, hogy Rákóczi elesett. Annál nagyobb volt a hűséges rutén jobbagyok öröme, amikor Zavadkán meggyőződhetek róla, hogy uruk él. Kevéssel utóbb megjött Zavadkára Bercsényi is, aki minden rábizott dolgot szerencsésen elintézett. Nem jött üres kézzel, mert Potoczkijtól hozott két század oláh katonát és két század dragonyost s Visnyoveczkij hercegtől pedig két más századot. Ennek a kiképzett hat századnak igen jó hatása volt. Egyrészt roppant felbátorította a népet, amely eddig csupán két visszavonulást tapasztalt: egyet Károlyi nemesi csapatainak dolhai győzelme után, egyet pedig a dragonyosok munkácsi megjelenésekor. Másrészt alapjául szolgált annak, hogy a szájról-szájra lopakodó híradás a segítség mértékét fantasztikusan felnövecsse, ami a hírektől már alaposan felizgatott országban igen kedvezően fokozta a Rákóczi mellett megnyilvánuló hangulatot.

A zavadkai tábor lett a kuruc sereg kialakulásának színtere. Rákóczi Munkács alatt már mintegy 4000 fő felett rendelkezett, de ez a szám a visszavonuláskor alaposan lecsökkent. Ide vonult be Bercsényi mintegy 800 főnyi reguláris katonasága s itt csatlakozott Rákóczihoz először volt császári magyar katonaság is. Ocskay László és Borbély Balázs ugyanis mintegy 200 főből álló, szökött katonákból toborzott lovas csapatral csatlakozott itt Rákóczihoz. Ebből a lovas csapatból alakult ki a kuruc hadsereg későbbi híres lovassága. Ocskay ekkor már ötödször cserélt zászlót s bár kitűnő és bátor katona volt, féktelen természete, mulató kedve máris rengeteg kellemetlenségbe sodorta.

A zavadkai táborban kialakult sereggel Rákóczi július 7-én indult el a hegyekből a Tisza felé. Serege ekkor már ezer képzett és komolyan felfegyverzett katonából s mintegy 4-5000 főnyi lelkes, de sem nem fegyelmezett, sem fel nem szerelt tömegeből állt. Ez utóbbi katonai értéke még nagyon kétséges volt.

A felkelés hírére Bécs nem vette tragikusan. A már említett bécsi angol követ még július 7-én is azt jelentette, hogy a munkácsi esettel valószínűen véget ért a lázadás. Csak augusztus elején kezdtek a hírek komolyabbak lenni s először augusztus 18-án írt Stepney arról, hogy a felkelők Hamburgon és Danzigon át francia anyagi támogatást kapnak.

Időközben Nigrelli tábornok megbetegedett s kevéssel utóbb el is hunyt s így nem érte meg, hogy ellenségként álljon ifjú barátjával szembe. Nigrelli örökét gr. Schlick vette át, azonban megfelelő számú csapattal ő sem rendelkezett. Károlyi Sándor a dolhai siker után Kassán át azonnal Bécsbe indult, hogy jelentést tegyen az eseményekről. Június 28-ától augusztus 16-áig járta Bécs különböző fórumait, hogy meggyőzze azokat a veszély lehetőségeiről, a császári erők elégtelenségéről s hogy rábírja azokat a talán még egészen el nem késztetett orvoslásra. Bár úgy Lipót, mint József több ízben fogadták (amiket nagy reverenciával fel is jegyzett ránk maradt naplójába), komoly eredményt nem tudott elérni s nem titkolt csalódással tért vissza. Kassán újabb csalódás várt Károlyira. Gyanakodtak rá s tanukat kerestek ellene. Közben értesült arról is, hogy Nagykaroly vára elesett s felesége is a felkelők hatalmába került. Minden összejött, amikor Bercsényi levelét vette. Károlyi erre nem habozott tovább. Láta, hogy a németek táborában idegen ügyet szolgál és ott ő is mindég idegen marad. Valamilyen ürügy alatt elhagyta Kassát és jelentkezett Bercsényinél, aki Rákóczihoz vezette. Rákóczi október 15-én fogadta a szabadságharcra csatlakozó Károlyit, aki azonnal letette kezébe a hűség esküt. Ezzel a németek ügye Magyarországon elveszítette leglelkesebb és kitartóbb hívét. Csak azok maradtak meg a német hűségben Károlyi példaadása után is, akik, mint Rákóczi írja: "austriai vagy styriai nőket vettek feleségül, vagy Bécsben nevelkedtek s az austriai, styriai vagy morva határokon bírták ősi birtokaikat s ez volt az oka, hogy szívökben Austriát pártolák, nem akarván kockára tenni szerencsájüket és javaikat."

De térjünk vissza az események előadásához.

Rákóczi még a zavadkai táborban kifizette az első zsoldot abból a francia támogatásból, amelyet Bercsényi hozott volt magával. A szabadságharc folyamán a kurucsereg fennállása jórészt adózásból, önkéntes adományokból, harácsolásból és zsákmányolásból biztosított s a francia támogatás a költségekhez viszonyítva jelentéktelen volt. Nem mondhatjuk el ezt Rákóczi áldozatkészségéről, aki, amint javai élvezetéhez jutott, azonnal tetemes részt követelt magának az állami és katonai kiadások fedezéséből. Tudjuk, hogy nem egyszer egész ezredeket, azok tisztikarát is, maga fizetett ki s maga támogatta a hadiözvegyeket, árvákat s maga térítette meg a katonák által okozott károkat.

A Bercsényi által hozott külföldi támogatással és az első zsoldfizetéssel jó kedvvel eltöltött kisdud sereg, mint mondtuk, július 7-én indult le a Tisza felé. Rákóczi Ocskaitól és másoktól is értesült, hogy a Tiszántúl nagy lelkesedéssel várja a népet. Ezért mindenképpen át akart kelni a Tiszán. Maga Rákóczi nem riadt vissza attól, hogy személyesen vegyen részt a hadműveletekben. Tanújelét adta ennek már Munkács alatt, de a későbbi nagy csatákban is. Egyelőre annál is inkább szükség volt Rákóczi személyes jelenlétére, mert az alakulóban levő sereg tisztikara tanulatlan parasztokból, iparosokból, kanászokból és szökött katonákból állott. Csak később kezdett a tisztikar átalakulni nemesi jellegűvé s általánosabban csak 1704 tavaszától kezdve lett feudális jellegű, ami ebben az esetben a tisztikar színvonalának emelkedését és a fegyelem fokozódását jelentette. Rákóczi szabadságharcra akkor, amikor kisdud seregével elindult, hogy a tiszai átkelést kierőszakolja, még erősen paraszti jellegű volt s bár a megyék nemessége nagy várakozással tekintett Rákóczihoz, még mindig tartózkodó volt. Biztos helyre húzta meg magát, mert attól tartott, hogy a mozgalom parasztforradalommá fog kialakulni s a nemesség ellen fog fordulni. Rákóczinak tehát nemcsak arra kellett törekednie, hogy a Tiszán átjutva lábát megvesse a magyar katonaságnak annyira kedves alföldi terepen, hanem arra is, hogy meggyőzze a nemességet, hogy nem szociális forradalomnak állt az élére, hanem olyan nemzeti szabadságharcnak, amelynél a nemzetben nemcsak a nemesek, de a nemtelenek is benne foglaltatnak.

A tiszai átkelés elég simán sikerült. Gr. Csáki nemesi felkelői már arra a felnagyított hírre visszavonultak a kurucok elől, hogy Rákóczi negyvenezer svéddelel és lengyellel s sok ágyúval közeledik. Esze Tamás már július 16-án, Rákóczi pedig 18-án átkelt a Tiszán. Majd biztosította a Tokaj felé vezető aranyosi révet s egyre gyarapodó seregével újabb hadműveletekbe kezdett. Csapatai csakhamar Diószegig, Nagykárolyig elportyáztak. Közben egyre újabb s újabb emberhullámok csatlakoztak a felkeléshez. Kezdetét vette az urak csatlakozása is, elsőnek az öt Ilosvay csatlakozott. Gyulajnál, a hajdúvárosok felé menet, csatlakozott július 23-án az első mágnás, br. Melith Pál. Majd letette az esküt az ecsedi vár őrsége is. A kuruc portyázások főleg Károlyi nagykárolyi birtokát pusztították, hogy visszaadják az ekkor még Bécsben ellenük agitáló dolhai győzőnek a kölcsönt.

Július 26-án mutatta be Debrecen városa Sámsonban, az épp egyik nagy ősenek, a kenyérmezei csatában diadalmaskodott Báthori Istvánnak sírját felkereső Rákóczi előtt hódolatát. Ettől kezdve, mint Márki mondja, nemcsak parasztok, bocskoros és birtokos nemesek, főrendek, hanem városi polgárok is küzdöttek Istennel a hazáért és a szabadságért. A bihariak 3000 gyalogot és 4000 lovast állítottak ki s 2000 lovast és 6000 gyalogot ajánlottak fel a hajdúk is. Az utóbbiak azonban azt kérték Rákóczitól, hogy foglalja el Kállót, nehogy onnan távollétükben családjukat zaklathassa a német. Kállónak különben, a salétromfőzés kelet-magyarországi központja lévén, a puszkapor utánpótlása szempontjából is kívánatos volt a megszerzése. Kálló egynapi ostrom után meg is adta magát s az itt zsákmányolt négy ágyú volt Rákóczi későbbi tüzérségének első ütege. Rákóczi augusztus 2-án De Bonnacnak írt jelentésében így már egy vár megvívásáról is beszámolhatott.

Ezalatt azonban a bihari felkelők két ízben is vereséget szenvedtek. Előbb a Diószegen összegyűlt bihari tábornok verte szét a Váradolasziba telepített rácok csapata, amely aztán Popovics Tekelija János ezredes vezetése alatt Pocsajnál ismét megszalasztotta a bihari hadat. Rákóczi tehát Kálló megvétele után a délről fenyegető rác veszélyt kívánta megelőzni. A hajdúvárosokban szekérre ültette seregét s így meglepetésszerű gyorsasággal ért Diószegre, ahonnan Bercsényi ment Olaszi ellen. Bercsényi vállalkozása sikerrel járt, a helységet védő palánkot hajnalban elfoglalta, felégette s a rácokat kardélre hányatta. Ez a siker hozta Rákóczi zászlója alá a sarkadi és a szalontai hajdúkat.

Rákóczi most Erdély felől akarta biztosítani magát s a nemesség megnyerésére egy-egy csapat élén Máramarosba elküldte Ilosvay Bálintot, Krasznába pedig Szőcs Jánost. Őmaga Margitán át Szatmárba nyomult s ostrom alá vette Nagykárolyt, amit Károlyi felesége védett. Rákóczi büntetlenséget ígért férje számára az asszonynak Bercsényi útján. Az asszony hajlott a jó szóra s néhány napi látszatvédekezés után feladta a különben nehezen megvívható várat. Nagykároly után Nagybánya és a két Kapnikbánya hódolt meg s ezzel Rákóczi arany-, ezüst- s önbányákhoz, pénzverdéhez és puszkaporos-malomhoz jutott. Három nappal Nagybánya behódolása után, augusztus 17-én Ilosvay Bálint bevonult Huszt várába s a császári erősség feladása után a máramarosi nemesek is felesküdték Rákóczi zászlajára. Szőcs János újabb négy nappal utóbb Szilágysomlót foglalta el. Báró Glöckelsperg nem merte Somlón bevárni a közben veszélyes hírust be is igazolt kurucokat, hanem Szatmár várába zárkózott. Így tehát Rákóczi most már csak Szatmárban talált akadályra, különben pedig meghódította a Tiszától délre fekvő egész Kelet-Magyarországot.

Rabutin, az erdélyi császári seregek parancsnoka, komolyan tartott már Rákóczi erdélyi betörésétől, de egyidejűleg esetleges déli török betörésre is gondolt s ezért nem mert Erdélyből kimozdulni. Így Rákóczi nyugodtan hozzáfoghatott Szatmár ostromához. Az ostrom alatt, amelyet Rákóczi irányított, Rákóczi egy ízben életveszélybe került. Az ostrom unalmát elűzendő, Rákóczi többször vadászni ment s egy ízben egy magányos házban szállt meg, ahol éjnek idején egy császári tiszt meglepte s pisztolyt szegezve rá, megadásra szólította fel. Rákóczi azonban nem vesztette el a lélekjelenlétét, hanem lelőtte a tisztet. A lövés zajára palotásai még kellő időben jöttek vissza, hogy a házat felgyújtani akaró császáriakat levágják. Ez az eset érthetően nagy izgalmat okozott s Rákóczi halálhíre is elterjedt, amit aztán alig tudott a táborban személyes megjelenésével eloszlatni.

A szatmári ostrom alatt csatlakozott Rákóczi mozgalmához br. Sennyei István. Rákóczi annál inkább örült ennek, mert kitűnő katonát sejtett benne. Kevéssel utóbb, szeptember 7-én kiadta Rákóczi a második hadi szabályzatát. Rákóczi a magyar történelem egyik legnagyobb szervezője. Érthető tehát, ha seregét állandóan szervezni és jobbitani igyekezett. Sennyei István nagy segítségére volt ebben és ennek köszönhető, hogy október végére a kuruc hadsereg kezdett rendszeres keretek közé alakulni, bár a rendesebb szervezés, a sereg egységekbe tagolása csak 1705-ben következett be. Serege annyira növekedett, hogy november végén bécsi jelentések szerint már 30.000 főre rúgott. Bár ez a létszám azután állandóan ingadozott s 1706-ban elérte a 116.700-as létszámot is, mégis az 1703-as novemberi létszám maradt meg a szabadságharc átlagos kuruc létszámának. Ebben az évben a kurucsereg még inkább csak lovasságból állott s a hajdúk gyalogezeire még alárendelt szerepet játszottak.

Rákóczi azonban utóbb felismerte a gyalogság jelentőségét s ezért később a fegyvernemek aránya állandóan javult a gyalogság javára. Rákóczi említett szept. 7-iki hadiszabályzata még főleg irodalmi emlékekből élt. Felhasználta Palocsay György huszárkapitány kéziratát is, aki egy évvel előbb százada számára lefordította volt I. Lipót latin nyelven kiadott hatvan szakaszos hadi artikulusát. Rákóczi "Edictum Militare"-ja még nem foglalkozott kiképzési és harcászati kérdésekkel, inkább csak általános erkölcsi szabályokat, tábori rendet és fegyelmet írt elő, amire éppen legnagyobb szüksége volt a többségében még mindég szedett-vedett kurucseregnek.

A domahidi tanácskozás után, amelyen Rákóczi ezt az utasítást is kiadta, Bercsényit felindította Rákóczi Tokaj felé, hogy biztosítsa a tiszai réveket. Mivel azonban Nigrelli kevesellve a német erőket a Montecuccoli ezredet visszavonta, Bercsényi a harangodi emlékezetes síkságon németek helyett újabb csatlakozókra talált az öreg Szalontay János reávaró hajdúiban. Maga Rákóczi Szatmárt ostromolta tovább, míg Bercsényi a két várat, Tokajt és Ungvárt, vette ostrom alá. Rabutin közben megszállta ugyan Kővárt, de miután előreküldött csapatait a kurucok Szamosújvárnál szétverték, Rabutin sem nyomult tovább Erdély nyugati határa felé. Kevéssel utóbb Rákóczi elfoglalta Szatmár városát s a vár körülszárolására csapatokat hagyva hátra, maga is Tokaj alá vonult. Tokaj elfoglalását Bercsényi sürgette, mert Tokaj 13 megye központja volt s így alkalmasabbnak tartotta, hogy Rákóczi innen és ne a félreeső Szatmár alól intézze a felkelés ügyeit. Rákóczi szeptember 27-én indult vissza a Tiszához, épp amikor arról értesült, hogy hat nappal előbb Szócs János, Borbély Balázs és Váradi János rohammal Szolnokot is bevette.

Rákóczi Nagykárolyon, Ecseden és Nyírbátoron át ment Tiszalucra. Ide jött eléje Bercsényi október 15-én hozva és bemutatva Rákóczinak a Bécsből teljesen kiábrándult s örömmel csatlakozó Károlyi Sándort. Károlyi példáját követte utóbb gr. Forgách Simon és gr. Esterházy Antal is, akik nagyot lendítettek a vállalkozás katonai részén. Forgách tábornok és kiváló katonai író volt, míg Esterházy ezredesként jött át Rákóczihoz.

A mozgalom újabb sikereket aratott. Október 3-án vereséget mértek a Duna-Tisza-közébe előnyomult kurucok a szávamelléki császári csapatokra. Tokaj ostromát maga Rákóczi vette át s Bercsényit Eger ellen küldötte, hogy a Tisza felett tért nyerjen nyugati irányban is. Eger városa október 31-én kapitulált s Telekessy István püspök is hűséget esküdött a felkelésnek.

Most már Bécsben is észbe kaptak. A titkos tanács október 5-én tárgyalta a magyar felkelés ügyét s előterjesztése a szokásos hivatali apparátust végigjárva október 18-ára ért meg annyira, hogy Lipót nyílt levélben fordult az ország lakosaihoz, melyben egyrészt amnesztiát, másrészt azonban súlyos megtorlást is ígért. Egy héttel utóbb sereget is indított Lipót a kurucok ellen. A Pozsonyból kiindult 5200 főnyi sereg élén gr. Schlick Lipót tábornok állt. Ezzel a felkelés új fázisához érkezett: Rákóczi begyakorlatlan hadainak most már reguláris katonasággal kellett megküzdeniök.

A császáriak először Ocskay csapataival találkoztak össze. Ocskay szeptember közepe óta tartózkodott a Felvidéken. Bevette Korponát, Bozókot s Selmec-, Béla- és Hodrus-bányát Rákóczi hűségére esketvé. Szeptember 17-én elfoglalta Létát is s a kuruc csapatok már a sziléziai és morvaországi határszélekig felkalandoztak. Ocskay azonban nem használta ki győzelmei sikerét, hanem mézesheteit ülvén Tisza Ilonával, másfél hónapig mulatozott Léván, ami cseppet sem szolgálta különben sem fegyelmezett csapatai harcú értékét. Ezt az időt használták ki az akkor még császári Forgách Simon, Koháry István, Bottyán János és Esterházy Antal tábornokok, hogy csapataikat összeszedve Schlickkel egyesüljenek. Ocskay már október 31-én csatát veszített a császáriakkal szemben s ezzel a bányavárosok ismét a németek kezére kerültek.

A hír vételére Rákóczi erélyes ellenakcióra határozta magát: utasította a Lőcse alatt táborozó Bercsényit s a Kecskemét táján időző Károlyit, legújabb tábornokát, hogy egyesülve támadják meg Schlicket és Forgáchot. A hadművelet fényesen sikerült. November 15-én, amikor Besztercebányán Schlick éppen a város hódolatát fogadta és Leopold napját ünnepelte, Bercsényi és Károlyi Zólyom alatt meglepte a három császári tábornok (Forgách, Esterházy, Bottyán) hadait. Az ütközet, amelyben Ocskay párbajt is vívott a később annyi kurucsikert aratott Bottyánnal, a kurucok győzelmével végződött. A város is hatalmukba esett s a várat zár alá vették.

Schlick a vereség hírére Körmöcbányán és Bajmócon át hirtelen visszavonult, sőt visszarendelte Forgáchot is. Feladta a bányavárosokat s védtelenül hagyta Bécset és Morvaországot. A kurucok ekkor körülzárták a Vág menti várakat s Nagyszombat és Pozsony irányában nyomultak tovább előre. Kevéssel utóbb megkezdődtek a kurucok ausztriai betörései, amelyek páni félelmet teremtettek Bécsben, ahol már joggal tartottak attól, hogy Rákóczi és a bajor választó egyesülve ostrom alá veszik a császárvárost. Elesett Nagyszombat is, mire Lipót a koronát Pozsonyból Bécsbe vitette.

Károlyi az év utolsó napjaiban már a Kis-Dunán is átkelt és a Csallóközben várt a Duna befagyására, hogy elindulhasson a Dunántúl meghódítására.

Rákóczi vállalkozása a legjobban állt. Kis Albert áprilisban hetven talpassal indította el a mozgalmat, májusban hétszáz, júniusban hétezer, decemberben hetvenezer ember állt rendelkezésére, miként azt Bethlen Miklós feljegyezte önéletírásában.

Erdélyben is Rákóczi javára alakult a helyzet. November 10-én Bonchidánál Orosz Pál szétverte Rabutin székelyeit s néhány hét múlva az egész székelység Rákóczi emberének vallotta magát. Az év végére csupán néhány ostromlott várban voltak császári csapatok. Erdély önmagától lerázta a német igát.

Az első háborús esztendő jó véggel zárult. Az udvar már arról gondolkozott, hogy elhagyja Bécset. Csupán a Nagyalföld déli vége és a Dunántúl nem volt még Rákóczi kezében. Erdély ugyan nem volt kimondottan az övé, de a belső megmozdulás minden veszélyt elhárított abból az irányból. Ha maradtak is a Rákóczi kezére került területen körülzárva megvívatlan várak, azok sem egymással, sem Béccsel nem tudtak érintkezni. Joggal állapítja meg tehát Markó Árpád, a Rákóczi szabadságharc legkitűnőbb hadtörténeti írója, hogy Rákóczi többet ért el, mint lehetett: szervezetlen, katonaságnak még alig nevezhető néphadsereggel elfoglalta az ország túlnyomó részét s amint alább látni fogjuk, felkeltette a külföldi hatalmak figyelmét és megszerezte a semlegesek rokonszenvét.

Mindazonáltal a szabadságharc ügye már ekkor elbukott. Részből a bajor választó, részben Bercsényi mulasztásából. Ha Miksa Emanuel, ahelyett, hogy Tirolba kalandozott volna, Csehországon át egyenesen Bécsnek fordul; Bercsényi, ha a lélektani pillanatot értékesítve Nagyszombat elfoglalása után megrohanta volna a pénz és sereg hiányában alig védett Bécset, sem a két sereg egyesülése nem lett volna megakadályozható, sem a császár békére kényszerítésének alkalmát nem szalasztották volna el. A tiroli kalandozás a következő évben Miksa Emanuel súlyos vereségében bosszulta meg magát. Pedig "ez az esemény" írja Emlékiratában Rákóczi "a bajor választó-fejedelemmel tervezett egyesülhetésemnek minden reményét elvette. Pedig ez volt az egyetlen alap, amelyre támaszkodva a háborút elkezdtem, mert igen jól láttam előre a nehézségeket, amelyekkel találkozni fogok." Ez a két mulasztás a szabadságharc gyors és sikeres befejezésének kilátásait már az 1703. év végére messze elodázta s az addig elért sikerek csak a szabadságharc több éven át való fenntartását biztosították...

Az 1704-es esztendő sikerekkel indult. Január 9-én végre megadta magát Tokaj s így Rákóczi csapataival most már Miskolcra vonulhatott s onnan intézhette tovább a felkelés ügyeit. Károlyi átkelve Győr felett a Dunán, Pápán és Sopronon át Szombathelyig nyomult előre, míg alvezérei, többnyire Thököly egykori katonái, a Drávaig is elkalandoztak. Maga Károlyi húsvéthétfőjén egész Bécsig nyargalt, mire a megrémült bécsiek ingerült szitkokkal támadtak rá a domból hazainduló Lipót császárra. Erdélyben is egyre kedvezőbb lett a helyzet. A Rákóczi által már az előző évben beküldött Orosz Pál és Boné András sikerei, mint említettük, nagy mozgalmat indítottak Erdélyben. Alig tette át tartózkodási helyét Rákóczi Miskolcra, máris becses foglyokat kapott Erdélyből, nevezetesen Pekry Lőrincet és Mikes Mihályt. Majd Teleki Mihály csatlakozott Rákóczihoz s kezére juttatta az általa védett Kóvár várát. Ezeknek az uraknak utóbb nagy szerepük lett Rákóczi erdélyi fejedelemmé való megválasztásában.

Rákóczi, mint azt Emlékiratában bevallja, szabadságharcát annak reményében indította el, hogy azt sikerül az európai nagy politikába beállítania. Számított arra, hogy XIV. Lajos - ígéretéhez képest - nem köt békét a magyar ügy biztosítása nélkül s különösképpen arra számított, hogy a mozgalom zászlóbontásakor diadalmasan előnyomuló bajor választófejedelem seregével együttműködhet s így sikerül a nemzeti ügyet a katonai fölény jegyében diadalra juttatni. Természetes tehát, hogy Rákóczi az egész idő alatt, amíg a nemzet élén állt, nagy és kiterjedt diplomáciai működést fejtett ki. Sőt minél jobban romlott a katonai helyzete, annál vakmerőbb, ne mondjuk, kétségbeesettebb külpolitikai koncepciók realizálásán dolgozott.

De Bécs sem állt diplomáciaiailag elszigetelve. A spanyol örökösödési háború két nagy európai koalíciót hozott létre. A bécsi diplomáciának sikerült Angliát és Hollandiát is a maga érdekeihez csatolni, sőt szövetségi viszonyra lépett Lengyelországgal is. Franciaország ezzel szemben Bajorországot állította maga mellé s ebbe a koalícióba kapcsolódott be Rákóczi szabadságmozgalma is. Az európai hatalmak közül ennél fogva többeket érdekelt Rákóczi mozgalma. Franciaország és Bajorország jól felhasználható szövetségest talált benne, míg a Lipóttal szövetséges hatalmak azért figyeltek fel az eseményekre, mert azok miatt veszélyeztetve látták a maguk háborús céljának, XIV. Lajos legyőzésének sikerét. Ezért lett Anglia és Hollandia az első külföldi hatalom, amely Lipótot rá akarta szorítani a magyarokkal való kiegyezésre.

Rákóczi valóban alkalmas időben bontotta ki zászlóit, hogy az általa képviselt ügynek a legnagyobb európai érdeklődést biztosítsa. A mozgalom külpolitikai háttere egy pillanattig sem volt másodrangú jelentőségű. Épp ezért nyomatékos figyelmet kell szentelnünk ennek a háttérnek plasztikus megrajzolására.

Amint már említettük, a mozgalom kirobbanását Bécsben nem vették komolyan s ebben osztozott Anglia bécsi követe is. Stepney György angol követ mégis már 1703 június 2-án azt a véleményét közölte Hedges angol miniszterrel, az angol külügyek irányítójával, hogy abban az esetben, ha ezek a zavarok nem lesznek lecsillapíthatók, a császárt akadályozni fogják a francia háború erélyes folytatásában. Mivel Stepney azt vélte, hogy a mozgalmat a túlzott adóztatás és a Rákóczi melletti rokonszenven kívül a protestánsok szigorú üldözése is fűti, már ekkor szükségesnek látta, hogy ő és a bécsi holland követ, Van Hamel Bruyninx János Jakab, kérjék Lipóttól egy részrehajlatlan biztos kiküldését a vallási ügyek rendezésére. Erre a lépésre ugyan nem került sor, de mindennél jobban bizonyítja ez a szándék, hogy Anglia és Hollandia érdekeinek bécsi közvetítői már a mozgalom legkezdetén kívánatosnak tartották a sérelmek orvoslásával annak leszerelését, nehogy a francia harctéri helyzet adja meg ennek az árát. A két követ, akik Lipót anyagi helyzetével is tisztában voltak, nagyon jól tudták, hogy újabb seregek felállítására a bécsi udvar teljességgel képtelen lenne.

Az első hírek után sem Bécs, sem Stepney nem tulajdonított a mozgalomnak komoly jelentőséget. Rákóczi munkácsi kudarca után mindenki bízott a mozgalom elalvásában. Bécs ennek ellenére foglalkozott azzal a gondolattal, hogy a mozgalmat leszereli. Nem ugyan a sérelmek orvoslásával, hanem Rákóczi személyének kikapcsolásával. Ha már Lengyelországban nem sikerült Rákóczit sem elfogatni, sem legyilkoltatni, akkor Magyarországon gondolták ezt végrehajthatni. Gróf Pálffy Miklós koronaőr közvetítette a tervet gróf Barkóczi Ferenc zempléni főispánnak és vicegenerálisnak. Július 18-án írta ezeket a sorokat Barkóczinak:

"Ha kegyelmetek ottan (Kassán) valami módot találhatnak abban, hogy Rákóczit vagy Bercsényit fogva kaphatnák: igen nagy hirt, szép nevet az által szerezhethetne magának, ő Fölségénél is grátiát nyerhetne. Vannak ottan olyan szegénylegények, az kik pénzért s ajándékért megcselekednek, grátiával is biztathatná őket, ha visszaszöknének és közülük egyikét avagy másikat fogva hozhatnának; igen jó volna, hogyha ekképen vagy másképpen az megfogattatásuk succedálhatna".

Augusztus elején aratta Rákóczi első sikereit s Kálló elfoglalása napján bontotta ki diplomáciai működésének szárnyait, örömmel jelentette De Bonnac lengyelországi francia követnek ezen napon eddigi katonai sikereit s ugyanazon nap számos levelet intézett külföldre: XIV. Lajost lengyelországi követén keresztül értesítette a történekről, de nem késett azokat közölni lengyelországi barátaival, Szienyiavszkijjal, Visnyoveckij herceggel, Potockij kiovi palatínussal és Koniskijjal. Ugyancsak követet indított a portára is Szentandrás János személyében, akit már Thököly is használt ily célokra s akihez útközben Thököly volt portai ügyvivője, Pápai Gáspár, csatlakozott. Rákóczinak ez már a második követsége volt ebben az évben a török udvarhoz.

Még márciusban küldte el *Nicomediából*, állandó tartózkodási helyéről Thököly Szöllősy Zsigmondot Lengyelországba Rákóczihoz, hogy értesítse Zrínyi Ilona haláláról. Egyben már ekkor szóba került, hogy Rákóczi és Bercsényi kapcsolják a maguk és a franciák ügyéhez Thököly és a törökországi emigráns magyarok sorsát is. Rákóczi Szöllősyvel az 1697-es lázadás óta Lengyelországban bujdokolt Szentiványi Sándort, a volt zempléni alispánt küldte Ferriolhoz, a konstantinápolyi francia követhoz. Szentiványi épp a török palotaforradalomkor ért Konstantinápolyba s így keveset tudott végezni. Ezért küldte utána augusztusban Rákóczi Szentandrásit. Ferriol ki is eszközölte, hogy Rákóczi követeit a portán fogadják s a szeptember 6-án történt elfogadáson az új miniszterek, akik szemben az előzőkkel háborús pártiak voltak, igen kedvező fogadtatásban részesítették Rákóczi követeit.

Rákóczi és Ferriol portai működése természetesen mozgásba hozta a portához akkreditált császári, angol és holland követeket is s mintegy két hónapi szívós küzdelem folyt a francia és az ellenkoalíció törökországi külképviselete között a porta megnyeréséért. Végül is töméntelen vesztegetések árán sikerült a császári, angol és holland diplomatáknak a portát visszatartani a karlovicz béke megszegésétől és a kurucok nyílt támogatásától. Pedig, hogy időközben a dolog mennyire komoly volt, az abból is látszik, hogy Thököly október 30-án már ezt írhatta Rákóczinak: "Ha az török császárral való békességét felbontják, kiben most potenter munkálkodik az francziai követ, nagy biztatásaim vagynak, hogy az operatióra engemet is elővesznek... kiről már assecuratus (biztosított) vagyok az francia királytól, mellyet kérem, tartson nagy titokban". 1703 őszén tehát Franciaország azon dolgozott, hogy a török támadja meg Lipótot, támogassa Rákóczit s fegyverezze fel és bocsássa Erdélyre Thökölyt.

Ezt annál is érdemesebb feljegyezni, mert utóbb XIV. Lajos támogatása megvonását helyezte kilátásba, ha Rákóczi a katolikusokat háttérbe szorítaná a keresztény világ szegényére. Maga azonban, miként elődjei is, skrupulus nélkül igénybe vette volna 1703-ban a katolikus Habsburgok ellen a pogány török segítségét, ha tudta volna.

Az első aggasztó hírt augusztus 4-én küldte miniszterének Stepney, amikor látta, hogy a kettős vereség ellenére egyre növekszik a felkelők száma. Lipót még mindig szociális jellegűnek tekintette a mozgalmat s mint Stepney augusztus 15-én jelentette, kegyesen elengedett az ország négy milliányi adójából egy milliót. Azonban, mint az már ezidőben természetes volt, az adószedők ennek ellenére megkísérelték a negyedik millió kisajtolását is s így a kegynek mi látszata s eredménye sem lőn. A veszély igazi mérete kezdett már ekkor kibontakozni a bécsiek és Stepney előtt, aki három nappal utóbb kelt jelentésében már annak a gyanúnak ad hangot, hogy Rákóczi és mozgalma havi 100.000 livre segélyt kap XIV. Lajostól Hamburgon és Danzigon át. Újabb négy nap múlva már azt is tudni véli, hogy a pénzen kívül francia tiszteket is kap Rákóczi. Ez az értesülés túl időelőtti volt, épp úgy, mint ahogy túlzott volt a pénzsegély mértékének híre is, mert Lajos csak havi 30.000 livret küldött s Ferriol adott egy ízben pénzt Szentiványinak, hogy fogadjon fel tatárokat Rákóczi számára.

Ebben az utóbbi, augusztus 22-én kelt jelentésben már Stepney attól tart, hogy Törökország is meg fogja támadni a császárt. Ettől kezdve állandósul Stepney jelentéseiben a török veszély híre. 30-án arról értesült, hogy a magyarországi mozgalmak kitörése után minden Törökországba menekült magyar Konstantinápolyban gyülekezik. Egy hét múlva már számol azzal, hogy a felkelést nem lehet tavasz előtt elnyomni, mert az országszerte nagy rokonszenvvel találkozódik. Szeptember 26-án, amely napon Rákóczi örömmel jelentette XIV. Lajosnak, hogy az országot a Dunáig már elfoglalta, a rácokat háromszor, az erdélyieket egyszer megverte, öt várat elfoglalt és másik ötöt zár alatt tart, a portai angol követ azt jelenti Angliába, hogy Rákóczi követeit szívesen fogadták a portán s hogy Thököly menekültjei egybegyűltek s útban vannak Erdélyen át Magyarországra. Két nappal utóbb már Thököly megmozdulási szándékait jelenti s azokat a nehézségeket, amelyekkel a császári-angol-holland követeknek meg kell küzdeniök a portán.

A császár azonban nemcsak dél felé akarta elvágni Rákóczi külföldi erőforrásait, hanem északról is s már szeptember közepén felhívta a lengyel királyt, hogy szigorúan tiltsa meg alattvalóinak Rákóczi támogatását. A lengyel király ennek a felhívásnak eleget is tett, kibocsátott egy ilyen tilalmazó kiáltványt, de ez a danzigi-krakói utat nem zárta mégsem el.

A bécsi helyzet egyre rosszabbodott. Nem volt pénz s nem volt felhasználható katonaság sem. Nyugatról a bajor, keletről a magyar csapatok közeledése rontotta a közhangulatot. Október 6-án már kiáltvánnyal fordult Lipót Bécs lakosságához, amelyben elrendelte az idegenek összeírását, felszólított mindenkit, hogy lássa el családját egy évre való élelemmel, ami már nyílt bevallása volt az ostromra készülésnek. Másnap összeült a titkos tanács s foglalkozni kezdett a magyarországi lázadók ügyével. Nyolc pontban foglalták össze a teendőket, amiket Lipót elé terjesztettek. Ezekben a következőket javasolták: az adóból egy millió engedtessek el; pénz hiányában adó fejében naturaliak is fogadtassanak el; a lázadás elülte esetére ígertessenek újabb könnyítések; szaporítottassék a felkelők elleni fegyveres erő, részben Passauból hozassanak századok s részben bádeni Lajos seregéből is; mozgósítottassék Alsó-ausztria és Morvaország népe, nemkülönben a magyarországi nyugati vármegyék nemessége; a horvátok is használtassanak fel a magyarok ellen; Rákóczi és Bercsényi fejére tűzessék ki bizonyos összeg, akár élve, akár halva kerítettnek kézre, nemkülönben "hirdettessék ki, hogy valahány magyar egy felkelőt leöl, a felkelő vagyona felét megkapja... hogy lehetőleg mint egyik farkas a másikat úgy irtsák egymást; rendeltessék el Rákócziné és Bercsényiné várfogsága s végül előterjesztése befejezéséül, mentegette a tanács az udvari kamarát a kincstár ürességéért. Lipót másnap elfogadta az előterjesztéseket, csupán a két asszony fogságától tekintett el "egyelőre". A Rákóczi és Bercsényi fejére kitűzött jutalmat 10.000-10.000 rhénes forintban állapította meg. Október 18-án jelent meg ezek alapján Lipót császár-király nyílt levele, amely a hat hét alatt megtérőknek amnesztiát hirdetett. A nyílt levél élesen kikelt Rákóczi és gyalázatos lázadása ellen s ígéretet tett a lázadók kiirtására és a felségárulásért való könyörtelen megbüntetésükre. A vérdíjat ugyan most mellőzte, de a levágott, vagy elfogott kurucok fele vagyonát valóban a tett végrehajtóinak ígerte! A nyílt levéllel egyidejűleg - mint említettük - elindította a magyarok ellen Schlick Lipótot. A reguláris seregekkel való fegyveres fellépést különösen az siettette Bécsben, hogy nagyon félték a kuruc és bajor seregek egyesülésétől. Ettől nemcsak Bécs félt, de félt Anglia és Hollandia is.

Október második felében újabb híreket küld Sutton portai követ a portáról Angliába. 18-án jelenti, hogy Rákóczi emberei még mindég a portán vannak, a nagyvezér ugyan ki akar tartani a béke mellett, de annak az állása erősen ingadozik. 27-én is ismétli a portai angol követ, hogy a magyar felkelés nagyon foglalkoztatja a törököket s már néhány zászlóalj janicsárt el is határoztak a határra indítani. Bár a császári koalíciónak sikerült a törököt a beavatkozástól visszatartani, a veszély nem múlt el a császár ügye felől, mert Sutton még november 18-án is azt írja, hogy sok török és keresztény állt Törökországból Rákóczi mellé s december 1-én is még mindég kísért Stepney ideiglenes bécsi helyettesének jelentésében, hogy a portának nagy a hajlandósága arra, hogy a magyarországi zavarokat a maga hasznára fordítsa.

MAGYARORSZÁGI IGAZMONDÓ MERCURIUS

Nyitra, 1705. augusztus 16-án

A Vöröskő vára melletti mostani csata kezdetekor először páni félelem fogta el az egész vidéket; ahogy azonban a helyzetet jobban megismerték, és bizonyos jelentések közismertté váltak, ez a félelem hirtelen elült. A dolgok ugyanis így állnak: miután az ellenség a végsőkig szorongatott Lipótvárnak segítséget próbált vinni, hidat vert a Dunán, át is kelt rajta, s a Sempte vára alatti mezőn tábort ütött; éjféltájban aztán dühödtt rohammal megtámadta a Vág folyó partján a híd biztosítására épített sáncunkat. Támadását háromszor ismételte meg, báró Perényi Miklósnak, a gyalogos csapatok brigadérosának vitézsége ugyanannyiszor visszaverte; mégpedig olyan alaposan, hogy sokakat megölt, és sok volt az ellenség sebesültje is. Az ellenség néhány szekeret megrakott a holttestekkel, s ezeket még ugyanazon éjjel el is hantoltatta, hogy a megöltek számát eltitkolja. És jóllehet a fenséges fejedelem kiadta a parancsot – s ezért a hadsereg nagy részét a felső hídon át vezényelte a túlsó partra –, hogy az ellenséget (mely abban a hiszemben, hogy a mi seregünk távol van, gondtalanul pihent) nagy erővel támadja meg, mégis a dolognak nem lett eredménye, mert a csapatok túlságosan megkéstek. Pedig az az általános vélemény és meggyőződés, hogy akkor éjszaka az ellenséget egy szálíg levághatták volna. – Másnap tehát az ellenség egyenesen Lipótvárnak vette útját, s arról, hogy cselet vetettünk neki, mit sem tudva, egyenest beleütközött egy másik sáncunkba; néhány kirohanással olyan szerencsésen sikerült visszaverni, hogy kerülő út keresésére kényszerült; egyszersmind annyira megzavarodott, hogy ha ekkor a mieink megtámadják, egészen bizonyos, hogy most megsemmisülésüket gyászolná Ausztria. Amde Isten másként rendelte, az ellenségnek sikerült szándékát valóra váltania; a Rákóczi-sereg elmulasztotta a támadást, az ellenség az említett várat megsegítette élelmiszerekkel, megerősítette katonasággal, s akkora dühvel rontott rá a közvetlenül szomszédos Galgóc városára, hogy az egészet, gyönyörű várával együtt, a tűz martalékává tette, számos lakosát – a fogolycseréről szóló egyezmény ellenére – leölte, s nem irgalmazott még a menhelyen talált koldusoknak sem. Eközben seregünk harci vágytól égve várta az ellenség kijövetelét a lipótvári völgyből. Midőn a császári generálisok meglátták ezt a jól rendezett sereget, az egész ellenséges hadsereg hosszasan tétovázott, tanakodva, hogyan csúszhatna ki. Ennek érdekében hol erre, hol arra keresve az egéruat, egyszer Morvaországnak, másszor meg onnan visszafelé indult, zaklatva és fárasztva is ezzel a mieinket; minden bizonnyal az volt a célja,

[2. oldal] hogy mindenfelől védhető helyet keressen magának oltalmul, s az időt húzza késlekedésével. Be is vette magát egy domboldalba a folyó mocsarai közé. Ezt követően elég sokáig tartó ágyútűzpárbaj folyt, s az idő előrehaladottsága miatt (mert már délután öt órára járt az idő) egyik félnek sem állott szándékában, hogy aznap csatát kezdjen. Ekkor történt, hogy az ellenség az egyik malomhoz vezető bekötő utat el akarta foglalni, s ezért néhány századnyi katonáját odairányította. Midőn ezt a mieink észrevették, azonos erőt vetettek ellenük. Erre az ellenség, segítségére sietve övéinek, derekasan harcolt, úgyhogy ebből a kis csetepatéből csaknem általános nagy csata bontakozott ki, aminthogy a mieink közül is sokan rárohantak az ellenségre, anélkül hogy erre parancsot kaptak volna. Mivel pedig a gyalogság onnan távol volt, a lovasság meg a hely szűk volta és az ellenébe szurkos gerendákból összerótt akadályok miatt nem tudta erejét az ellenséges gyalogsággal szemben kifejteni, ezért ott levő kicsiny gyalogságunkat szétszórták, s az futásnak eredt. Erre aztán seregünk nagyobb része – az esteledő szürkületben azt sem tudva egyébként, hogy tulajdonképpen mi történt – úgy megzavarodott, hogy vonalait elhagyva, erre-arra szétszóródott. Még azon éjjel visszavonták az ágyúkat, a tüzérség néhány otthagytott szekeren kívül, mert ezek elől elhajtották az igavonó barmokat. Az ütközetben mindkét részről csak kevés embert öltek meg (ahogyan ez a holttestek számából megállapítható volt), számuk nem haladta meg a kétszázat sem. Ha a veszteséget az ellenségnek a Duna szigetéről való kivonulásától számítjuk, akkor a császáriak vesztesége kétszerte nagyobb volt, a mieink viszont szégyenszemre megfutottak; jóllehet ugyanazon éjjel, miután táborunk az ellenség kezére került, seregünk egy része meg az ellenség táborát foglalta el, s éjszakára annak szomszédságában tért pihenőre.

A fenséges fejedelem Ivánka melletti táborából, [1705.] augusztus 23-án

Erdély fenséges fejedelme részint azért, hogy megtehesse az előkészületeket az elkövetkező országgyűlésre, részint pedig azért, hogy az ellenség hadműveleteit megfigyelhesse, s minél jobban ellenállhasson nekik, itt üttetett táborot; a csatát követő harmadik napon parancsot küldött gr. Bercsényi főgenerális úr ökegyelmességének, hogy a hadsereg egy részével jóbarátként vonuljon be Morvaországba.

A főgenerálistól ma érkezett levél az alábbiakról tudósít: miután átlépte Magyarország határát, mindenekelőtt parancsot adott, hogy háromezer lovas vonuljon részint az ausztriai szélekre, részint Morvaország belsejébe, azzal a meghagyással, hogy adják a nép tudtára: a lakosok közül mindazok, akik megadják magukat, barátságos bánásmódban fognak részesülni, és felveszik őket a szövetségbe is, a közös iga lerázására. Jelesül pedig a sziléziaiak, kik eddig semmiféle barátságatlan magatartást nem tanúsítottak, mindaddig, amíg a tettleges

[3. oldal] ellenségeskedéstől távol tartják magukat, minden háborús cselekménytől megkíméltetnek; másokat viszont, akik nyakaskodnak, s mindazokat, akik ellenséges szándékkal fegyvert fognak ellene, szabad rablásnak és zsákmányolásnak veti alá. Ő maga a fő seregtessel a Morva folyónál állt meg, ostromzár alá vette az ellenség Rohatec nevű sáncát, szakadatlan ágyútűzzel törette, heves rohammal bevette és elfoglalta. Miután a védőkből sokat megölt, azt a száznegyven főt, aki megadta magát, hadifogságra vetette, és útnak indította a fejedelem táborába. A magyar katonaság szelvényében-hosszában akkora utat tett meg, hogy elérte az alamóci mezőket is; ahol bármiféle ellenséges magatartást tapasztaltak, visszaútban mindent felprédáltak. Mivel pedig a Bercsényi grófnak adott parancs úgy szól, hogy maradjon továbbra is ott, tetteiről bővebben kell hallanunk, még mielőtt ez az újság külföldre érkezik. Ennek a hadi vállalkozásnak csakis az a célja, hogy az ország régi szabad állapota, és ezáltal Európa közbékéje is visszatérjen.

Ami a békét illeti, eddig közkívánatra odaadóan munkálkodtak rajta. A közvetítő urak levele, melyben a bécsi udvar szándéka jut kifejezésre, megérkezett ide, a császári megbízottakhoz. Ez a levél, mely még jobban megkeményíti a magyarok szívét s a háború folytatására készíti őket, szóról szóra így hangzik ugyanis:

„Főtisztelendő és nagytekintetű urak, uraink! Főtisztelendő és nagytekintetű uraságtoknak folyó hó 19-én és 20-án kelt, és Újvárról Szirmay báró úr útján ideküldött első leveléből, nemkülönbén folyó hó 24-én és 25-én Mocsonokon kelt második leveléből, melyet a báró titkára útján ma kaptunk kézhez, örömmel értesültünk róla, hogy a szövetkezett magyar rendek állhatatosan kívánják a jó és biztonságos békét, és nem idegenkednek a tárgyalás megkezdésétől. Mivel azonban uraságtok tartanak tőle, nehogy a jól indult ügyet a mindkét részről számottevő hadseregek egymás elleni harca komolyan akadályozza és veszedelemmel fenyegetse, kötelességszerűen közbenjártunk annak érdekében, hogy ő szent császári felsége saját hadseregét néhány napra tartsa vissza. Mire a császári felség az alábbiakban tárta fel saját szándékait: a szövetkezett magyaroknak béketárgyalások megindítására vonatkozó becsületes szándékáról akkor lenne igazán meggyőződve, ha előzőleg annak rendje és módja szerint kinyilatkoztatnák, hogy: 1. a trónöröklési joggal kapcsolatban nem kezdeményeznek semmi változtatást, s azt nem vonják kétségbe; 2. elállnak András király dekrétuma záradékának visszaállításától; és 3. a [külföldi] szavatosságról szóló pont megújításának kérdését átteszik magára a tárgyalásra, ahogy azt legutóbbi levelünkben bővebben kifejtettük. Ha ez az előzetes nyilatkozat elhangzik, ő szent császári felsége minden szükséges intézkedést megtesz a tárgyalást illetően.

[4. oldal] Hogy pedig ennek az üdvös munkának valamiféle fegyveres összeecsapás útját ne állja, ő szent császári felsége meg fogja parancsolni hadvezéreinek, hogy nyolc napra minden ellenségeskedést szüntessenek meg, azzal a feltétellel, hogy a szövetségesek visszavonulnak a Vág mögé, tehát csapataik a Vág és a Duna közt kötelesek tartózkodni; ő szent császári felsége hadserege viszont nyugton fog maradni a Duna innenső oldalán. E nyolcnapi időtartam alatt pedig őfelsége kegy elmésen, atyai szeretettel és a nyugalom újra megszilárdítására irányuló jóságos igyekezettel meg fogja hallgatni mindazt, amit a tárgyalás módjáról és formájáról előterjesztenek. Ha a szövetkezett magyarok (ahogyan reméljük) ezekbe a feltételekbe azonnal beleegyeznek, időnyerés céljából, és nehogy időközben valami kedvezőtlen fordulat történjen, helyesnek tartjuk, hogy az a futár, aki visszajön majd hozzánk, ezt a kívánt nyilatkozatot útközben mutassa fel tudomásulvétel végett ő szent császári felsége hadvezéreinek; ezeknek már előzőleg kötelességükké tették, hogy ebben az esetben tartózkodjanak minden ellenségeskedéstől, ahogy feljebb leírtuk. Mindezt az érsek úr őfőméltóságának írtuk volna meg, ha jó egészségéről és megérkezéséről biztos tudomásunk lett volna; kinek is közbevetőleg minden jót kívánunk, s magunkat nagy szolgálatkészséggel ajánljuk, maradvá főtisztelendő és nagytekintetű uraságtoknak szolgálatára mindenkor készen: Georgius Stepney; Jacobus Johannes Hamel-Bruyninx – Kelt Bécsben, Ausztriában, 1705. július 29-én.”

Miután pedig e levél tartalmát a fenséges fejedelem alaposan végiggondolta, s világosan megértette belőle, hogy a bécsi udvar sem a kierőszakolt örökösödési jogról nem akar lemondani, sem pedig András király eltörölt dekrétumának visszaállítását nem akarja megengedni, a szavatosság ügyét pedig (amely Magyarország megmaradásának alapja, s amelynek elfogadására vonatkozóan a döntést minden tárgyalást megelőzően sürgette a magyar fél a bécsi udvartól) magára a tárgyalásra halasztotta, ottani megvitátásra, s az ezekről hozandó döntésre fondorlatosan nyolcnapos határidőt tűzött ki, a császári követ, azaz a kalocsai érsek útján olyan választ adott az udvarnak, amelyet a világ színe elé kell tárnai, hogy megismerjék törekvéseinek becsületes voltát. A levél szövege az alábbi:

„Főméltóságú Herceg, igen tisztelt Atyám! Fáradhatatlan és szakadatlan elfoglaltságom, mely hazám boldogulásának munkálásában összekapcsolja nappalaimat éjszakáimmal, s a csaknem folytonos hadakozás az egyedüli oka, hogy késve válaszolok Főméltóságod soraira, melyhez mellékelve volt a közvetítő urak levelének kivonata. Bizonyosra reméltem, hogy a hön óhajtott béke ügyét immár jó útra tereltem, s hogy legyőzve a burjánzó bizalmatlankodásokat, a szándékom becsületességéről nyújtott bizonyítékok hatására szerencsésen elkezdődik a tárgyalás üdvös munkája. Reményemet növelte [5. oldal] növelte a közvetítő urak jóakarató ajánlkozása, az, hogy előre megígérték pártatlan és serény munkálkodásukat. Ezek után nem kételkedtem benne, hogy a hosszan elhúzódtott előkészítés után az ügyet végül is siker koronázza.

Bizakodásomat növelte a most uralkodó felségnek még atyja életében megnyilvánult készséges szándéka is, melyből úgy tetszett, hogy nemcsak megszerette a magyar nemzetet, hanem szinte részvétet is érzett balsorsa iránt.

Reménységemet végül bizonyossá tette az eskü záradékának a közvetítő urak legutóbbi levelében foglalt magyarázata. Nagy bizakodásomban úgy gondoltam, hogy semmi sem hiányzik már az érdemi tárgyalások megkezdéséhez. Ámde elolvasva a küldött kivonatot, a legújabbban történeteket majdnem rosszabbaknak ítélem az előzményeknél. Az előzetes tárgyaláson ugyanis az említett két pontban már létrejött az egyetértés – de hogyan lehet most tárgyalni a törvények megtartásáról, ha megsemmisült a tárgyalási alap? Mi feladata lesz ezek után a közvetítőknél, mi szükség van közvetítésre és szavatosságra – hiszen számúzik a szabadságot s az ország sebei gyógyíthatatlanul maradnak. Mi tagadás, bizony keserves helyzet, amikor megláncolt kézzel kell arról tárgyalni, hogy a fogoly vagy a szabad elnevezés illet-e meg bennünket. Főméltóságodat ismételtelen utasították, hogy minderre zálogul hitét adja, s az utasítást megismételt biztosítékokkal végre is hajtotta, erős ígérettel szavatolva, hogy őfelsége mindazt meg fogja tartani, amit a törvényekkel egybehangzóan találunk. Lehet-e csodálkozni azon, hogy olyan állhatatosan sürgetem a szavatosságot, amikor a tárgyalás előkészítésénél ilyen jelentős és szakadatlan változtatásoknak vagyunk kitéve, úgyannyira, hogy meginognak Főméltóságod írásbeli biztosítékai és (amint már említettük) hitbeli zálogai. Nem gondolhatunk mást, sőt ugyanezt kell hinnünk a tárgyalással lezárandó többi kérdést illetően is, hacsak nem az annyiszor kért szavatosság megerősítésével öröklődnek az utókorra. De itt visszatartom jogos fájdalomtól elragadott tollamat, mert nem tudom, hogy a honpolgároknak már eddig kiontott vagy még ezután kiontandó véréért gyászoljam-e. Hiszen látom, hogy a szándék arra irányul, hogy a hazámban támadt tüzet, melyet a jogos fájdalom lobbantott fel – mivel a bizalmatlanságot nem szüntették meg, csak elaltatták –, nem oltják el, hanem csak hamuval borítják, s így az megőrződik az elkövetkező tűzvészig. Nyolc napot adnak ahhoz a döntéshez, amit a csaknem három esztendő óta hulló vér, s a harcistennő dühöngése nem tudott meghozni. De ha én mindezt hallgatásba burkolom, ugyan kitől lehet a döntést várni, ha nem hívjuk össze a rendeket? Kivel kell mindezt közölni? Hiszen mindenki tudhatja, hogy sem én, sem más nem tűzött ki országos ügyeket megtárgyalásra a rendek beleegyezése nélkül. A szívek vizsgálója, a béke fejedelme legyen bírāja becsületességemnek, hogy a magam részéről, minden nehézséget elhárítva, azon igyekeztem, hogy megnyissam a tárgyalások útját; s ő legyen az igaz ügy megbosszulója, melynek

[6. oldal] elnyomására törekednek most ezekkel az új, mondvacsinált álürüggyekkel; és jogos haragjában azoktól kérje karddal számon az ártatlanok kiontandó véréért, akik nem kívánják visszahozni az igaz és törvényes béke nyugalalmát. Ami most már engem illet, minthogy nem tehetem, tisztemmel járó hatalmam sincs rá, hogy mindezekben döntést hozzak, az egészet ismét átteszem az elkövetkező országgyűlésre, rendületlen lélekkel viselve el a balsors minden hullámverését. Töretlen bátorsággal nézek szembe a sorssal, és lelkiismeretem tiszta, mert nem vádolhat senki bármilyen dolog elmulasztásával, amit célravezetőnek ítélttem annak érdekében, hogy édes hazám szabadságát akár békével, akár háborúval helyreállítsam. Ha viszont a másik oldalon ugyanez a szándék, akkor a rendek meghirdetett gyűlésén miért van szükség fegyverre? Ott, ahol mindezekről esetleg döntést hoznak? Hacsak talán (amit hinni nem akarok) őfelségének nem az a szándéka, hogy inkább a szemre hízelt szerencse csalogatásainak, semmint a törvényes igazságnak adjon helyt, s megkeményített szívvel szomjúhozza az igazságot sóvárgók véréért. Miközben mindezeket becsületes szívvel feleletképpen tudtára akartam adni Főméltóságodnak, Főméltóságodnak minden jót kívánva, maradok stb. – Kelt a Vág melletti táborban, 1705. augusztus 17-én.”

A Trencsén körüli ostromzárból, 1705. augusztus 20-án

Miután az ellenség a hamis híresztelések nyomán úgy hitte, hogy a legutóbbi csatában szétverte a magyar fegyveres erőket, két nappal ezelőtt nagy kevélyen kitört Morvaországból, hogy a trencsényi vár őrségének élelmiszert hozzon. Amikor a mi generálisunk, Petróczy István tudomást szerzett az így létrejött helyzetről, bátor helyállásra buzdítva az ostromzárt tartókat, parancsot adott, hogy forduljanak szembe az ellenséggel; s elvéve tőle az élelmet, az ellenállókat részben megfutamtotta, részben pedig győzelmesen tönkrevverte.

Újvárbán, 1705. augusztus 19-én

Itt minden készen áll a vár védelmére. Ugyanis azt jelentették, hogy az ellenség, miután bevette magát a Csallóközre, Guta falu mellett hidat vert a Dunán, s egyes hírek szerint meg akarja ostromolni ezt a várat. És jóllehet bizakodunk, hogy az ellenségnek ez a kísérlete nem sikerül, mégis, annak érdekében, hogy minél eredményesebben legyen megtartható az országgyűlés, minden eshetőségre számítva hadseregünk egy részét itt hagyjuk őrsgben. Azt is beszélnek, hogy az ellenség elhagyta a Békavár nevű sáncot, s most éppen azzal foglalatoskodik, hogy lerombolja, hihetőleg azzal a céllal, hogy egyrészt Morvaország megsegítésére siethessen, másrészt a dunántúli területen vitézül verekedő Rákóczi-katonaság elleni megtorló hadműveletekre indulhasson. Úgy hírlik, hogy Szekeres ezredes Széchényi György grófot is elfogta.

[7. oldal]

Erdélyből, 1705. augusztus 16-án

Isten kegyelméből itt minden úgy halad, ahogy óhajtjuk. Medgyes elfoglalását követően hosszas ostrom után Szamosújvár vára is feltétel nélkül kénytelen volt megadni magát a fejedelem őfelségének. A tisztek kivételével a teljes helyőrség csatlakozott a szövetséghez. Minthogy pedig a császári sereg kiűzésére a legjobbnak az látszott, hogy a Verestorony nevű szorost (melyen keresztül Szebent Moldvából élelmiszerral látták el) elfoglaljuk, Forgách Simon generális őkegyelmessége parancsot adott, hogy teljes erővel és nyílt csatában meg kell támadni; s miután az őrséget véres rohamban az utolsó szálig leölték, a szorost Rákóczi joghatósága alá vonta. Így azután Szeben most már teljesen körül van zárva, és élelmiszerhiánnyal küzd. Ezek után aligha lesz kielégítő a hazug Rabutin-féle ígéretés, amellyel a város népét mindaddig csalta, minthogy ugyanez a generális, Basta császári hadvezér példájára (akit az elmúlt századforduló idején vertek ki Erdélyből) naponta kénytelen hallani a bosszúnak e szavait: „Nyomotokba újak jöttek, régi telepések költöztek el innen!”

Hitelesítik a tokaji Rákóczi-vár egykori alaprajzát

2007. október 25. 12:00 **Forrás:**

Első alkalommal folyik régészeti munka a Bodrogtóban lévő tokaji Rákóczi-vár romjainál. A feltárást a Tokaji Várbarátok Köre Egyesület megbízásából a Herman Ottó Múzeum végzi.

A 2007. augusztus 24-e óta zajló alaprajzHITELESÍTŐ ásásoknak köszönhetően egyre több fal és tárgyi lelet kerül elő a Tisza - Bodrog összefolyásánál, a Bodrogtóban elhelyezkedő vár területén. Makoldi Miklós a Múlt-kornak küldött tájékoztatóban a következő szempontokat jelölte meg az ásás okaként:

1. A Bodrog partján még ma is áll egy falszakasz, ami egyértelműen középkori, hiszen rajta két lőrés is felfedezhető (sőt egy 1936-os fénykép tanulsága szerint ez a falszakasz nagy kiterjedésű és többszintes - ezért egyértelműen azonosítható a 17.századi forrásokban emlegetett Merítő-bástya ágyú kazamatájával, ami szintén kétszintes).

A Merítő-bástya

2. A vár keleti részén, a 610. helyrajzi számú telken látható egy alaktalan falcsont, amelyet alapként használtak egy 20. században épült házhoz. Ennek középkori eredete szintén valószínűnek tűnt, a házalaptól jelentős mértékben elütő, mészhabarcos kötőanyaga miatt.

Az ötszög alakú bástya feltárása

3. Ugyanezen a telken található egy nagy méretű, körülbelül hat-hét mázsás, andezitből faragott kő is, amelyen mesterséges bemélyedések láthatóak - valószínűleg korabeli zárszerkezetek helyei. Ezért a kő egy korabeli kapu függőleges elemeként értelmezhető. Sajnos a kő nem eredeti helyén áll, illetve fekszik, de jelentős súlya miatt feltételezhető, hogy eredetileg is a közelben helyezkedhetett el. Mérete pedig egyértelműen "vár léptékű".

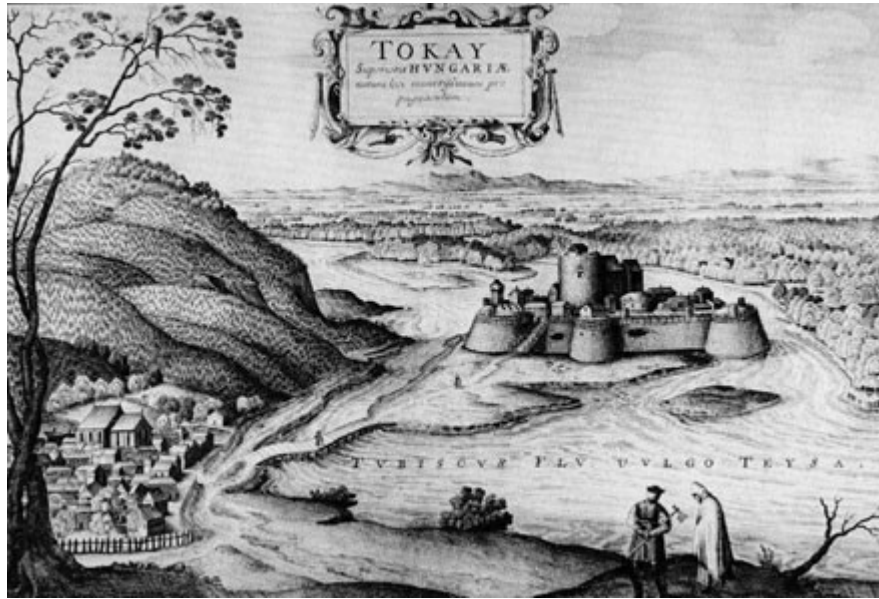
4. A várszigetnek nevezett területen (ma csak félsziget, de a középkorban valóban minden oldalról folyó kerítette az erődítményt) ma is található egy belső tó, amely érdekes - félköríves, "kifli" alakú és sokkal mélyebben helyezkedik el, mint az átlag járószint. Ha rátekintünk a várról fennmaradt középkori alaprajzokra, akkor azokon is láthatunk egy belső területet, mely mélyebben fekszik. Ez, a belső várat kerítő szárazárok. Már első ránézésre is világosan látszik a középkori és a mai mélyedés alaprajzi hasonlósága - ezért a mai tó belső oldalán kell elhelyezkedjen a vár legkorábbi része: a négybástyás belső vár az öregtoronnyal és a Mátyás korabeli palotaszárnyal.

A külső vár délnyugati bástyája bontás közben

5. A külső várat a középkorban egy mesterségesen ásott csatorna keríthette, mely a Bodrogot és a Tiszát köti össze a vár mögött. Ez a csatorna ma is megvan, sőt neve sem változott: a középkor óta Kisbodrognak hívják.

Csupán annyi az eltérés, hogy ma már nem folyik bele a Tiszába, hanem északkeletre, a Bodrogköz irányába kanyarodik, de egy szakaszon nyomvonala követi a középkori medret - így a vár helyének meghatározásakor ez is számba veendő terepalakulat.

2007 tavaszán ezen megfigyelések alapján indították meg a vár alaprajzHITELESÍTŐ régészeti feltárására vonatkozó engedélyeztetési eljárást. A megfelelő anyagi háttérrel azonban sem a Várbarátok Köre, sem a Múzeum nem rendelkezett, a miskolci Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és annak vezetője, Paszternák István - bízva Makoldi Miklósban és a várbarátokban - ennek ellenére aláírta az engedélyt.

Az eredeti alaprajzzal, és az egyik kályhacsempe

A feltárás több napos dzsungelharccal kezdődött, hogy kialakítsák a majdani ásatási felszínt. A munkálatok során a 610. számú telken lévő alaktalan falcsokról kiderült, hogy egy három méter széles fal fölből kiálló, lepusztult része; maga a fal pedig a vár egyik legfontosabb építményének, a vár keleti oldalán lévő ötszög alakú bástyának (Vasaló bástya) az északi fala. Azóta arra is fény derült, hogy helyenként - a magas vízszint ellenére - négy méter magas álló falakkal is számolhatnak, a bástya méretei pedig 27x17,2 m, 3 m széles falakkal.

Az azóta végzett munkálatok során azonosítani tudták a 15. században épült belső vár négy külső falából hármat, és négy kerek bástyájából kettőt, amiknek környékéről már számottevő középkori és kora újkori leletanyag is előkerült, köztük 17. századra datálható kályhacsempék és egy talán 16. századi alakos kályhacsempe is.

A kutatók reményei szerint november 15-ig (az ásatási engedélyben megszabott időhatár) sikerülhet mind a belső, mind a külső vár alaprajzának hitelesítése is.

Névnapi köszöntő

(A Rákóczi-gyermekek Zrínyi Ilonához)

Ínség bilincsejét
kerülő magyarság,
egy Munkács várában
szorult az szabadság,
kit egy Zrínyi szívó
tartott meg asszonyság,
hol vagy, s hálát nem adsz,
az egész magyarság!

Éltének folyamja,
mint tengernek légyen,
földnek bú zsírjával
itt az földön légyen!
Semmi szerencséje
balútra ne térjen,
szent patrónájával
égben bő részt tégyen!

Szent Ilona napját
számoson érhessen,
fiúi készséget
soká szemlélhessen,
Isten szent áldását
mindenben vehessen,
szép nemzetünk hírét
égig emelhessen!

Isten, hallgasd tehát
az kívánságinkot,
hallgasd az egekből
mi sóhajtásinkot,
boldogíts e földön
mi édes anyánkot!
Lábához ez szókkal
hajoljunk magunkot.

Siralmas volt nékem

Siralmas volt nékem
világra születnem,
hogy ezeket köll szenvednem,
melyeket nem remílettem.

Tigristejjel talám
tartott volt föl anyám,
vajon ki volt én mustohám?
Bánótját ruházta reám.

Élek-é, nem tudom;
ha késik halálom,
óránként öregbül kínom,
jaj, hová legyek, nem tudom.

Így siratá magát,
elhagyván világát,
ki naponként mondja jaját,
húron pöngeti nótáját.

A KIS KURUC

Harmadik hete ostromolta már Szeged várát vitéz kurucaival Rákóczi fejedelem. Labanc kézen volt akkor az öreg szegedi vár, németek, rácok fészkeltek benne, nagy bajára az alföldi városoknak. A pogány török a maga idejében nem tett annyi kárt, mint ez a se-ország, se-hazája, gyülevész népség. Abból éltek, hogy föl-fölkerekedtek a szegedi várból, és sorra sarcolták az alföldi magyar városok ártatlan népét. Raboltak, gyűjtogattak, s mire a nép fegyverre kapott volna, akkorra ők már a szegedi várban dáridóztak a prédából.

Az alföldi magyarság Rákóczihoz folyamodott segítségért. Könyörgő követséget küldtek hozzá a Felvidékre, hogy mentse meg őket ettől az istentelen népségtől. Nagy Bercsényi Miklós volt a legjobb szószólójuk.

- Úgy, úgy fejedelem - biztatta Rákóczit -, ki kell füstölnünk a szegedi vár darazsait. Ne hordják el a mézet ettől a derék magyar néptől.

Így aztán csakugyan meg is szállotta a kuruc sereg a szegedi várat.

De lassan ment az ostrom, nem akartak engedni az erős kőfalak, keményen tartották magukat a labancok. Könnyű volt nekik, mert túl a Tiszáról egyre lopózkodott be közéjük a sok rác a tenger sok marhával, búzával, eleséggel.

A legnagyobb baj meg az volt, hogy a fejedelem megbetegedett. Megrontotta a tiszai mocsarak mérges levegője, hideg lelte, forróság gyűjtogatta, s csak a fejüket csóváltgatták a tábori orvosok, de segíteni nem tudtak rajta. Megrémültek a kurucok, s minden kedvük elment a hadakozástól. Mit ér az nekik, hogy az egész világot meggyőzzik, ha a fejedelem elpusztul?

Nagy szomorúság borult a kuruc táborra. Se fegyvercsattogás, se jókedvű nótázás, se vidám kötődzés sehol. Szótlatlanul ódöngtek a kuruc vitézek, maga Bottyán generális is földhöz vágta a piros bársonysüvegét.

- Nem ér ez a rongyos élet egy hajítófát se Rákóczi nélkül!

Annál jobban meglepődött a beteg fejedelem, mikor egy reggel harsogó nevetést hallott a sátra előtt. Valami vékony hang sipított odakint, s mentül jobban sipított, annál hangosabb lett a kacagás. A fejedelem kíváncsi lett, kiszalajtott a hadnagyát, nézze meg, micsoda multság van odakint.

- Egy kanászgyerek szeretné a kegyelmed színe elé jutni - jelentette a hadnagy, de a varjúsárnyformájú bajusza csak úgy röpködött a nevethektől.

- Eresszétek be! - parancsolta a fejedelem.

A kuruc uraktól körülfogva lépett be a sátorba a kanászgyerek.

Leborult a fejedelem ágya előtt, s összetette sovány kezeit.

- Mi a kívánságod, fiam?

Nagy buksi fejét bátran fölemelte a gyerek, és a szemébe nézett a fejedelemnek.

- Szeretnék katona lenni. Beállnék hozzád kurucnak.

Az urak közt megint kitört a kacagás, maga a fejedelem is elmosolyodott, ahogy a gyöngye teremtés kívánságát meghallotta.

Szelíden megsimogatta a gyerek kócos haját.

- Mi a neved, fiacskám?

- Pap Illés.

- Fiam, Pap Illés, kicsi vagy még te katonának.

- Bugyogója zsebébe dugna a labanc! - évődött vele Bercsényi.

- Megeszem én azt a labancot! - pattant föl piros képpel a gyerek, s még nevetnivalóbb volt, ahogy vézna vállán dacosan hátraszegte nagy fejét. Egyik-másik kuruc már a szemét törölgette nevetésben.

- Katona volt nekem az apám is, míg a német le nem vágta. Én is katona leszek, megfizet a német az apám haláláért! - akaratoskodott a fiú.

Rákóczi intett az egyik hajdúnak.

- Akaszd le onnan a szögről azt a buzogányt, meg bírja-e emelni ez a gyerek? Látod, fiam, erő kell ám a kuruc katonának.

Papp Illés két kézzel kapott a nehéz fegyver után, s az úgy rántotta le mind a két karját, hogy a gyöngye dereka is beleroppant. Térdre bukott az istenadta, s olyan sápadt lett az arca, mint a viasz. Elszégyellte magát, megfordult, szó nélkül távozott a sátorból.

Az őrt álló hajdúk utánakiabáltak:

- No, kis kuruc, nem tett meg a fejedelem regimentkapitánynak?

Nem hallott ebből Pap Illés egy szót sem. Se látott, se hallott semmit az egész világból nagy elkeseredésében. Szemére húzta rongyos süvegét, s ment arra, amerre senki se járt. Ki a Maty-ér zúgó nádasai közé, nádi farkasok, vadmadarak tanyájára. Bánta is ő, hogy a malacai világnak mennek kis pásztoruk nélkül. Úgyse tud okosabbat tenni a pásztoruk se. Hanem azért mikor jó messzire elhaladt, mégis visszanezített: hátha visszahívják azok a kényes kuruc leventék?

Messze elmaradt mögötte a kuruc tábor. Csak egy-egy fegyver villant meg a napsugárban, s föl-föllebbent a magasba. Rákóczi sátra fölött a nagy selyemlobogó, mint valami haragos sasmadár.

Az se visszacsalogatta, inkább el-elintegette.

- Eridj csak a malacaidhoz, te gyöngye kanászgyerek! Erő kell a kuruc katonának.

Kis szívét összeszorította a keserűség. Még jobban belevette magát a nádasba, kopott subáját leterítette a zsombékra, és fáradtan végighevert rajta. Bibicek jajgattak, sirályok sikongtak a feje fölött:

- Sír Illés! Sír Illés! Sír Illés!

- Van neki mért sírni, kismadarak! - sóhajtott a gyerek, s lefogta

tüzelő szemét. A puha nádbugák lehajoltak hozzá, s vigasztaló susogással addig simogatták, míg el nem aludt a kis kanász. Álmában fényes kard villogott a kezében, kaszabolta vele a németet, elvette az ellenség zászlaját. Diadalmas harc után vállukra kapták Rákóczi katonái, s úgy hurcolták körül a táborban nagy éljenzéssel:

- Dicsőség a kis kurucnak!

Sokáig tartott ez a szép álmom. A hold aranycsónakja úszkálgatott már az égen, mikor fölriadt valami beszélgetésre. Föülte a subáján, és elkezdett neszelni.

- Jól megértsd, amit mondok, cimbora - hallatszott valami mély hang a nád közül -, holnap ilyenkorra hírmondó se marad a kuruc király seregéből. Széttörjük fejedelmestül együtt, mint a pozdorját. Illésen végigfutott a hideg. Azt hitte, rosszat álmodik. Lassan előrecsúszott a nád közt, s kitekintett a tisztásra. Két katona beszélgetett ott egymással. Az egyiket sokszor látta már, német tiszt volt a szegedi várból. A másik óriás termetű rác kapitány volt. Ennek volt olyan mély hangja.

- Tízezer rác vitéz alszik ma Bécsben. Holnap délután ide érnek, kipihenik magukat itt a nádasokban, s mire az esthajnalcsillag föltetszik, körülvevessük az alvó kuruc tábort. Ti velünk egyszerre kirohantok a várból, s két tűz közé szorítjuk a Rákóczi hadát.

- Itt a kezem, nem borjúláb! - parolázott a német katona. - Én még ma éjszaka visszalopódom a várba, s megviszem az örömhírt. Hanem megállj csak, te Milutin, mintha zörgött volna valami itt a nád közt!

- Róka lesz az vagy borzfiók - legyintett a rác, hanem azért hosszú kardjával kétszer-háromszor közé szúrt a sűrű nádnak. - Nini, talált is a kard valamit, mert piros lett a hegye! Na, ennek ugyan megadtam!

A kis kanászt éppen a szíve fölött érte a szúrás, de annyira meg volt rémülve, hogy alig érezte a fájdalmat. Kezét rászorította a sebre, úgy hallgatódzott. De csak lódobogást hallott már, azt is messziről. Elment a két katona, s csak most kezdett észhez jönni a gyerek.

- Háborúban se voltam, mégis megsebesültem - lihegte fájdalmasan, s lehanyatlott a sás közé. Tágra nyitott szeme a csillagos égre meredt, de a lelke ott járt Rákóczi táborában. Jaj, ha meglepik a fejedelmet, jaj, ha szétverik a kuruc tábort!

Valahogy talpra vergődött, de nem ment egy hajtásnyira, megint összeroskadt. Arcát, égő sebet lemosta az ér hús vizével, s megint csak megindult. Hírt kell adni Rákóczinak, meg kell mentenie a kurucokat.

Minden tíz lépésnél megállt, hogy új erőre kapjon. A sebe tüzelt, a szája kiszáradt, a feje szédelgett. Fahegyben járt már a nap, mire elért a kuruc táborhoz. Ott aztán össze is roskadt.

- Nini, visszajött a kis kuruc! - Kiáltott rá az őrszem. - Fogtál-e labancot az éjszaka?

- Vigyetek a fejedelem elé - rebegezte a gyerek, s a vitézek csak akkor szörnyülködtek el mély sebe láttára. Ölbe kapták, úgy vitték a fejedelem sátrába. Fehér volt már az arca is, mikor tették az ágyra, s csak annyi erő volt még benne, hogy elsusoghatta, amit a nádasban hallott.

- Uram, fejedelem, mentsd meg magad! - Ez volt az utolsó szava, ezzel lefogta a szemét, és elaludt örökre. A fejedelemnek könny szökött a szemébe, leoldotta a kardját, és a kis halott mellé fektette.

- Szegény kis katonám, különb hős voltál akármelyikünknel.

Olyan pompával temették el a kis kurucot, amilyen katonát illet.

Beteljesedett az álma. Koporsóját vállra kapták a síró kuruc vitézek, s amerre körülvitték a táborban, pörgött a dob, és tisztelegtek a vitézek.

- Dicsőség a kis kurucnak!

Délben csakugyan meg is érkeztek a becsei rácok, s megpihentek a Maty-ér nádrengetegeiben. Úgy megpihentek, hogy föl se ébrednek ítéletnapig. A kurucok ott lepték őket, s elvesztek a labancok a magok vermében. A zászlót, amit elvettek tőlük, maga Bercsényi terítette a kis kuruc sírdombjára. Kuruc dicsőségről álmódott alatta szépet bizonyosan a kis Pap Illés, szorongatván hideg kezében a Rákóczi kardját.

A vármegye címere

4. Árva vármegye

Címere a „mesélő” címerek sorába tartozik. A pólya az Árva folyóra a medve és a fenyves a megye állat és növényvilágára utal. Az 1330-as években önállósult vármegye, az Árva(Orava) folyóról kapta nevét. 1851-1860 között Árva-Turóc egyesített megyeként működött, Turószentmárton (Martin) székhellyel, majd ismét önálló lett. Központi erőssége Árva vára volt, amelyet a Lengyelország felé vezető kereskedelmi útvonal védelmére emeltek. A középkori várépítészeti kiemelkedő alkotása, alsó, középső és fellegrével épült.

A címer tölgyfából készült.

A megye területe; 2019 km² volt. 1920-ban. Csehszlovákia része lett; 1998 km² Északkeleti területe 14 községgel, Lengyelország része lett.

A Rákóczi Hírlevelet szerkeszti:

Fenyvesi Miklós

Email:miklos.fenyvesi@fibermail.hu

Fogadják jó szívvel,olvassák szeretettel!

